

DISPUUTNIEUWS

Informatief magazine - Katholiek Vrouwen Dispuut - Jaargang 45 nummer 1 - Juli 2019



COLOFON

Met DispuutNieuws wil het Katholiek Vrouwen Dispuut zijn leden en andere geïnteresseerden inspireren en verbinden, uitdagen en bemoedigen. Bijdragen zijn van harte welkom. Het volgend nummer verschijnt in december.

Redactie

Liesbeth Berflo	Breda
Mariska Kastelic	Den Haag 1
Mirjam Rutten	Breda
Florence Weitenberg	Den Bosch

Redactie-adres

info@katholievrouwendispuut.nl

Vormgeving

Marianne van Waterschoot

Drukwerk

CP Grafimedia, Didam

Copyright

Met de juiste naamsvermelding en in afstemming met het KVD kunnen de artikelen uit dit magazine worden overgenomen.

In dit nummer bijdragen van

Jacqueline Dellaert	Den Haag 3
Jeannette Doll	Den Haag 1
Antoinette Ettema	Brabant Oost
Thijske Fraanje	Breda
Ina de Graaf	Limburg Noord
Wil Pelkmans	Nijmegen
Anne Rutten	Breda
Mirjam Rutten	Breda
Monique de Witte	Den Haag 1

www.katholievrouwendispuut.nl

*Afbeeldingen
in eigen beheer of rechtenvrij,
tenzij anders vermeld*



Foto: In gesprek tijdens KVD-symposium in Breda (2017)

KVD

Het Katholiek Vrouwendispuut (KVD) vormt sinds zijn oprichting in 1946 een hecht verband van maatschappelijk actieve vrouwen die in het dispuut verdieping, inspiratie en vriendschap vinden.

Het KVD biedt vrouwen de mogelijkheid zich te verdiepen in maatschappelijke vraagstukken van allerlei aard. De leden delen hun kennis en ervaring in een open dialoog. De vrouwen inspireren elkaar en helpen elkaar bij het vormen hun mening. De inzichten die zij opdoen, verrijken hun bijdrage aan een samenleving, waarin de inbreng en invloed van vrouwen van belang is.

Leden van het KVD voelen zich verwant met het katholieke gedachtegoed met zijn sociale leer die de ander ziet als medemens. Een visie die de waardigheid van ieder mens centraal stelt en op iedereen een beroep doet bij te dragen aan een rechtvaardige samenleving.



Van de redactie

U heeft het eerste nummer van een vernieuwd DispuutNieuws in handen. Na de website ziet u nu ook het magazine in de nieuwe huisstijl. Niet alleen formaat en vormgeving zijn aangepast, ook het doel en de doelgroep zijn verbreed. Aanvullend op de nieuwsbrief voor leden richt het DispuutNieuws zich meer op verdieping en achtergronden. Hiermee wil het KVD ook andere en nieuwe belangstellenden aanspreken, die op zoek zijn naar inspiratie, verdieping en verbinding.

Afgelopen tien jaar heeft Carin Hereijgers tot grote tevredenheid het DispuutNieuws verzorgd. Voor dit werk werd zij tijdens het KVD-symposium in Den Bosch in het zonnetje gezet. Met de bijdragen van Liesbeth Berflo en Mirjam Rutten blijft er verbinding tussen de afgelopen en komende jaren van DispuutNieuws. Nieuw in de redactiecommissie is Florence Weitenberg. Als u belangstelling heeft om ook mee te denken, dan kunt u contact opnemen met de redactie. Verder hoort de redactie graag uw reacties op het vernieuwde DipuutNieuws!

Mariska Kastelic

INHOUD

pagina 3	Van de redactie
pagina 4	Van de presidente
pagina 5	75 Jaar KVD. Dat gaan we vieren
pagina 6	Symposium 2019: 100 jaar vrouwenkiesrecht
pagina 8	Kring Amsterdam opgericht
pagina 9	Stand van zaken Jubileumboek
pagina 10	Dubbelinterview: Anne Rutten & Thijske Fraanje
pagina 12	Mooie ronde langs de kringen
pagina 13	Andante studiedagen 2019
pagina 14	Sterke vrouwen: Bertha von Suttner
pagina 16	Eigen Zinnen: inspiratieweekend Soeterbeeck
pagina 17	Erik Borgman
pagina 18	Column: Dispuutavond
pagina 19	In Memoriam

VAN DE PRESIDENTE



Monique de Witte-van den Haak (foto: Pels Rijken)

ALTERAM PARTEM

‘Audi et alteram partem’ stond op de gevel van het voormalig gerechtsgebouw in Alkmaar ofwel: ‘Hoor ook de andere partij’. Een ondubbelzinnige aansporing aan de rechter om een zaak altijd van twee kanten te bekijken. Immers iedere zaak heeft (minimaal) twee kanten. En veelal is voor beide kanten iets te zeggen. In elk geval is het van groot belang de beide kanten te kennen alvorens ergens over te beslissen.

Het KVD is in 1946 opgericht om – samengevat in mijn woorden - de rol van de vrouw in de samenleving te versterken. Zoals we ook hebben gehoord op het symposium in Den Bosch dit voorjaar, is een gelijke vertegenwoordiging van vrouwen in allerlei posities ook zo’n 73 jaar later nog steeds geen vanzelfsprekendheid. Bovendien hebben vrouwen die wel in leidende posities verkeren, last van vormen van onaangename bejegening die mannen niet ten deel vallen. In NRC Handelsblad verscheen recent een aantal artikelen over de vraag of de mannelijkheid in crisis verkeert.

Linda Duits schreef op 15 juni 2019 in een opinie in NRC Handelsblad dat de wereld niet beter is geworden van de witte heteroman die zich god waant. Haar conclusie was dat mannelijkheid niet in een crisis verkeert, maar gender (de sociale constructie van wat we zien als mannelijk en vrouwelijk) in beweging is. Dat lijkt mij winst. Met mannen als sekse gaat het, naar haar visie, minder goed. Daar zijn inderdaad wel aanwijzingen voor. Ik laat dat even voor wat het is.

De TU Eindhoven maakte op 17 juni 2019 bekend dat men vacatures voor vast wetenschappelijk personeel de eerste zes maanden alleen openstelt voor vrouwen en pas daarna, als er in die periode geen geschikte vrouwen zijn gevonden, ook voor mannen. In de commentaren – niet in het minst op social media - buitelden de cynische reacties over elkaar heen. Even los van de manier waarop het wordt verwoord, is de strekking vaak dat op deze manier niet de beste kandidaten de posities krijgen. Niet onlogisch, omdat voorkeursbeleid nu eenmaal een uitzondering is op de gelijke behandelingsnorm.

Maar met deze kritiek wordt er gemakshalve aan voorbijgezien dat (onbewuste) stereotypering en een voorkeur bij sollicitatiecommissies voor kandidaten die op henzelf lijken, er de reden van zijn dat vrouwen op veel terreinen verre van evenredig vertegenwoordigd zijn. Hoewel er geen enkele reden is om aan te nemen dat zij over minder kwaliteiten beschikken. Al in 2012 nam de TU Delft een soortgelijke maatregel. De TU Delft riep toen het Delft Technology Fellowship in het leven met het oogmerk om meer vrouwelijke wetenschappers aan te trekken. Dit werd uitsluitend opengesteld voor tien vrouwen. Daarover werd door een man geklaagd bij het College voor de Rechten van de Mens. De klacht werd ongegrond bevonden gelet op de enorme achterstand in het aantal vrouwen en het falen van andere maatregelen.

Hoezeer dit een maatregel is die twee kanten heeft, blijkt uit het tweegesprek tussen Elske Doets, zakenvrouw enerzijds en Rosa Schuurmans, consultant gedragswetenschap en ver-

andering, anderzijds, in NRC van 21 juni 2019. De klassieke argumenten passeren de revue. Het zou een zwakgebod zijn en er moet vooral energie gestoken worden in het krachtig maken van vrouwen. Daar tegenover staat dat er weinig verandert en stereotypering sterk blijft. Een quotum is een goed middel dat te doorbreken en wie op basis van een quotum aan de slag gaat, zal zichzelf evengoed moeten bewijzen. Als je er zit moet je het waarmaken, aldus het motto van Neelie Kroes.

Die verschillende perspectieven op de vraag hoe de positie van vrouwen te versterken zijn zonder meer mogelijk. Beide worden gedreven vanuit hetzelfde uitgangspunt dat die versterking nog steeds nodig is. Men verschilt van mening over de weg waarlangs.

Ik vind het persoonlijk prijzenswaardig dat men in Eindhoven een serieuze poging wil doen om de achterstand van vrouwen in wetenschappelijke functie aan de TU Eindhoven in te lopen. En ook dat men de moed heeft een breekijzer te kiezen. Men doet dat, als ik het goed zie, zonder concessies te doen aan de vereiste wetenschappelijke kwaliteiten. Ware dat anders, dan zou het ook niet aanvaardbaar zijn.

Initiatieven als deze motiveren mij eens te meer om ook zelf bij te dragen aan de noodzakelijke stimulans voor vrouwen. Hoe mooi zou het zijn als de verandering vanuit onszelf komt. Als vrouwen elkaar versterken, in zelfvertrouwen doen groeien en elkaar als vanzelfsprekend stimuleren hun ambities op welk vlak dan ook waar te maken. We zijn niet allemaal Angela Merkel of Neelie Kroes. Maar we hebben wel allemaal iets te bieden, talenten die niet op oneigenlijke gronden belemmerd mogen worden. Dat vergt inzet van vrouwen en dialoog tussen mannen en vrouwen. Ons KVD is een prachtig instrument om daaraan een bijdrage te leveren. Met oog voor alle kanten die aan het vraagstuk zitten. Audi et alteram partem.

*Monique de Witte-van den Haak,
presidente*

75 JAAR KVD Dat gaan we vieren

In 2021 bestaat het KVD 75 jaar. We gaan dat vieren op zaterdag 20 maart met een extra feestelijke ontmoetingsdag.

Als motto voor deze dag hebben we gekozen voor 'het belang van het alledaagse'. Hiermee willen we benadrukken dat het KVD een open structuur heeft met oog voor elkaar en verbondenheid met de maatschappij waarin wij leven.

Het KVD staat ook voor dialoog tussen vrouwen met een katholieke en christelijke achtergrond. Waarden die ook verbeeld worden in het nieuw ontworpen logo zoals dat op het laatste symposium gepresenteerd is.

De basis van het programma voor deze dag is inmiddels gelegd. De precieze invulling houden we nog even voor ons. In een volgend DispuutNieuws zullen we daar verder op ingaan.

Opmerkingen of aanvullingen zijn van harte welkom. U kunt deze kenbaar maken via het mailadres van het landelijk bestuur: info@katholiekvrouwendispuut.nl

**Lia van den Broek
Nienke Gierman
Jeanette Pierik
Karine Pluymaekers
Mirjam Rutten**

100 JAAR VROUWENKIESRECHT: WELK VERSCHIL MAKEN VROUWEN?

Symposium KVD: zaterdag 16 maart 2019

Dit symposium is georganiseerd door het bestuur. Het onderwerp past bij ons verleden. Hoe is de positie van de vrouw 100 jaar na de invoering van het vrouwenkiesrecht? Hoe kunnen vrouwen het verschil maken in de politiek, in besturen en in het bedrijfsleven?

Introductie

Vanaf 10.00 uur zijn we welkom in Hotel Central. We ervaren weer hoe leuk het is elkaar, maar ook introducés, te ontmoeten. Onze presidente, Monique de Witte opent de bijeenkomst en verwelkomt de dagvoorzitter, Lieke Dekker. Na een bezinnende tekst wordt de nieuwe huisstijl en het nieuwe logo gepresenteerd. Carin Heijgers wordt bedankt voor het vele werk dat ze jarenlang verzette als hoofdredacteur van het DispuutNieuws.

Monique introduceert het onderwerp van de dag met de opmerking dat het kiesrecht een voorrecht is en meer dan alleen stemmen. Het KVD is indertijd opgericht om politieke bewustwording van vrouwen te stimuleren en vrouwen in de politiek te steunen. Wat is nu nog van belang? Wat verwachten we van elkaar? Na het raadplegen van een aantal leden blijken verbinding en inspiratie hoog te scoren.

Kathleen Ferrier

Kathleen Ferrier deelt, als eerste spreker, haar ervaringen en doet dat met passie en veel voorbeelden. Ze leerde van Marga Klompé, met wie haar familie een hechte band had, dat je niet alleen voor jezelf leeft. Dat je moet streven naar gelijke kansen voor iedereen, dus ook voor vrouwen die, zoals zij, tot een etnische minderheid behoren.

Wereldwijd is er nog nergens sprake van gelijkwaardigheid tussen mannen en vrouwen. Ook in democratische systemen is het voor mannen nog moeilijk om de macht

over te geven. Er is angst voor de kracht van vrouwen. Nog steeds worden vrouwen gekleineerd, onder druk gezet en weggepest. Dit terwijl bewezen is dat het beter gaat als besturen divers van samenstelling zijn, dus bestaan uit mannen en vrouwen, van verschillende etniciteit, leeftijd enzovoort.

Creatieve oplossingen

De toename van de wereldbevolking leidt tot grote problemen zoals armoede, voedschaarste en weinig onderwijsmogelijkheden. Die vragen creatieve oplossingen, waarin vrouwen een belangrijke rol spelen. Daarom is onderwijs aan vrouwen die capaciteiten en lef hebben belangrijk.

Zij vertelt over een universiteit voor vrouwen in Bangladesh, waarbij in de toelating niet de intellectuele capaciteiten, maar creativiteit en moed hoog scoren. Willen we gaan voor een betere wereld, dan zijn die het hardst nodig. Het KVD kan een rol spelen in het steunen van zulke vrouwen die hun nek uitsteken.

Diversiteit

Eén opmerking van haar is me bijgebleven. We praten over de noodzakelijkheid van diversiteit en stellen vast dat het KVD daar bepaald geen voorbeeld van is. Kathleen Ferrier stelt vast dat zij van de aanwezigen waarschijnlijk de enige is met een andere etniciteit. Maar zoeken naar gelijkgestemden hoeft geen probleem te zijn, zegt zij, als er openheid blijft naar anderen. Toch voel ik me een beetje ongemakkelijk. Kathleen Ferrier heeft een aantal stellingen geformuleerd waarover gestemd kan worden met kaarten. Groen is ja en rood is nee. Een paar stellingen roepen veel reacties op: één, waarin vrouwenverenigingen en vrouwenclubs 'uit de tijd' worden genoemd en één, die stelt dat keuzevrijheid in je carrièreontwikkeling voorop staat.



Mirella Visser

Tweede spreekster Mirella Visser laat haar verhaal aansluiten op het voorgaande. Zij spreekt over *inclusive leadership*, gedeeld leiderschap van meerdere mensen met verschillende achtergronden. De wereld is zo ingewikkeld geworden, dat grote problemen niet meer door één persoon alleen gedragen kunnen worden.

Netwerken

Leiderschap, zegt ze, is een leerproces in je leven. Vrouwen op weg naar de top hebben het moeilijk, is haar ervaring. Netwerken is daarbij essentieel om jezelf te promoten en te informeren. Vrouwen moeten oppassen niet in ondersteunende functies terecht te komen zoals HRM, PR en Marketing. Uiteindelijk werk je jezelf daarmee niet in de picture. Ze leiden niet naar de top. Zeg dus niet meteen 'ja' als je zoiets wordt aangeboden.

Cultuursensitiviteit

Heb humor, zegt ze, want dat werkt beter dan juridische formules. In Azië ervaart ze de invloed van het denken vanuit de groep. De Chinese cultuur is op andere principes gebaseerd dan die van het Westen. Het ondergeschikte belang van het individu aan dat van de gemeenschap en oude Confuciaanse waarden bepalen die cultuur. Ze illustreert hoe belangrijk het is dat je cultureel sensitief bent.

Goede leiders

Mannen gaan in tegenstelling tot vrouwen recht op hun doel af. Vrouwen zijn meer

geneigd tot samenwerken. Dat heeft gevolgen voor het organisatiemodel. Wij praten in groepjes over de vraag wie we een echte leider vinden. Goede leiders combineren mannelijke en vrouwelijke eigenschappen, zoals kracht en empathie. Van alle studenten is 60% vrouw en ondanks hun vaak hogere cijfers zijn zij nog steeds ondervertegenwoordigd in topfuncties. (6,5 % in 2018)

Wat houdt vrouwen tegen?

Er zijn verschillen in leiderschapstijlen, in ambitie en in de definitie van succes. Uit onderzoek blijkt, dat er veel voordelen zijn van meer vrouwen in managementteams. Als voorbeelden noemt ze minder problemen met aanwezigheid en beter voorbereide vergaderingen. Overheid, bedrijven en organisaties zouden de juiste instrumenten in moeten zetten om meer vrouwen in besluitvormende functies te krijgen. Vrouwen moeten ook zelf nadenken over wat nodig is om hun positie te verbeteren.

Rol van het KVD?

Zo hebben we een inzicht gekregen in de problemen van vrouwen in topfuncties. Monique bedankt de sprekers en de dagvoorzitter. De bestuursleden krijgen een bloemetje als dank voor de organisatie van het symposium. We gaan naar de bar voor het afsluitende deel. Iedereen die ik spreek, kijkt tevreden terug op een zinvolle en inspirerende dag. Vrouwen kunnen inderdaad het verschil maken. Kan het KVD hierin een rol spelen?

Liesbeth Berflo

NIEUWE KRING

KRING AMSTERDAM OPGERICHT

In juni kwamen in Amsterdam enkele vrouwen voor een tweede keer bij elkaar. Dit in vervolg op een eerste kennismakingsbijeenkomst op 25 maart. Er werd verder gesproken over de oprichting van een nieuwe kring. En er werd besloten van start te gaan! 'We zijn verzameld en willen het nu ook gaan proberen'.

Netwerk

Uit het netwerk van verschillende leden van het KVD waren begin 2019 zo'n twintig potentiële belangstellenden benaderd. Tijdens de eerste kennismakingsbijeenkomst in een van de zalen naast de Basiliek van de H. Nicolaas werden doel en werkwijze van het dispuut toegelicht. Er vond een eerste kennismaking plaats tussen de potentiële leden van de op te richten kring. Ook werd er met elkaar gesproken over een actueel inhoudelijk onderwerp. Zo kreeg iedereen een beeld van wat een kringbijeenkomst inhoudt.

Onderwerpen voor gesprek

Op basis van de positieve reacties werd op 17 juni een tweede bijeenkomst georganiseerd. Dit keer in een ruimte van de Iona Stichting aan de Herengracht. Na een korte kennismaking in tweetallen introduceerden de gesprekspartners elkaar. En daarna passeer-

den al snel onderwerpen de revue waarover men met elkaar verder in gesprek zou willen gaan: privacy, recht op eigendom, palliatieve zorg, individualisering, spiritueel moederschap etcetera.

Verkennen of het klikt

Als bijna vanzelf werd vervolgens besloten als Kring Amsterdam te starten en gaandeweg verder te verkennen of het onderling klikt. Ariadne Booij-Doll en Juliëtte Brouwer hebben zich bereid verklaard het initiatief van het landelijk bestuur over te nemen. Zij maken een selectie van de circa twintig aangedragen onderwerpen om tot een voorstel voor een jaarprogramma te komen. Ook zullen zij verder de contacten binnen de groep leggen. Nieuwe belangstellenden uit Amsterdam en omgeving zijn nog steeds welkom. Naar verwachting start Kring Amsterdam in september met elf aspirantleden.

Het landelijk bestuur van het KVD is heel blij met deze ontwikkeling. Dankzij het netwerk van onze leden is er een nieuwe kring in oprichting. Met dit goede voorbeeld in gedachten onderzoekt het bestuur dit najaar of er ook een nieuwe kring in Zuid-Limburg mogelijk is.





STAND VAN ZAKEN JUBILEUMBOEK

Op 20 juni 2018 is de Commissie Jubileumboek met Berti Oprins, Ine Penders en Wil Pelkmans gestart. De eerste bijeenkomst was aftasten, zoeken, taken verdelen en een tijdspad uitzetten. In september voegde Mária Chorus zich bij de commissie. Berti en Mária nemen het schrijfgedeelte op zich. Ine notuleert, schrijft vergaderingen uit en geeft feedback. Wil vertegenwoordigt het bestuur, zit voor en houdt het tijdspad en de blauwdruk in de gaten. Doel: een mooi jubileumboek en een goede sfeer in de commissie.

Nu zijn we een jaar verder en hebben we de eerste fase afgerond: verzamelen en lezen van materiaal, hoofdlijnen uitzetten en een blauwdruk maken. Met schrijven is begonnen. Dit jubileumboek wordt een vervolg op drie eerder verschenen boeken van Anna de Waal, 15 jaar KVD van 1946 – 1961, Joke Davids, 40 jaar KVD 1946 -1986 en Marieke Hellevoort, Werken als zuurdesem 1946 – 1996.

Het nieuwe jubileumboek (1997 – 2021) omvat naast een hoofdstuk 'Verantwoording' en 'Eindconclusie' twee belangrijke onderdelen:

1. Ontwikkelingen en beleid van het bestuur en de kringen in 3 periodes

- 1997 – 2004
- November 2004 – 2013 (o.a. Commissie Toekomst)
- 2014 tot 2021 (o.a. Boeien en Binden)

2. De kringen

- Ontwikkelingen van de kringen
- Terugblik van dispuutleden tijdens het 70-jarig jubileum
- Kringen aan het woord en hun visie

Wellicht kloppen we te zijner tijd bij de kringen aan voor foto's. Ook zoeken we nog een manier om de zeven voorzitters van de afgelopen 25 jaar een plaats in dit boek te geven. In november 2020 is het boek drukklaar.

Wil Pelkmans

INTERVIEW

EEN AVOND VOOR MEZELF: INHOUDELIJK STERK EN GEZELLIG

In de gesprekken van het landelijk bestuur met de kringen van het KVD leverde de vraag over de rol van het KVD voor (jonge) vrouwen veel discussie op. Een goede aanleiding voor DispuutNieuws om eens met twee van de jongste leden van gedachten te wisselen. Beide leden zijn geboren in de jaren '70 en al enige jaren lid van Kring Breda.



Anne Rutten is de dochter van kringvoorzitter Mirjam Rutten. Zij werd als dertiger lid van het KVD. Anne werkt als internist-intensivist in het Elisabeth-Twee Steden ziekenhuis in Tilburg. Zij is moeder van twee dochters van 7 en 11 jaar oud. Daarnaast is Anne bestuurslid van IC Connect/FCIC: Family and Patient Centered Intensive Care. Deze stichting streeft ernaar de impact van opname en behandeling op een intensive care te beperken. Dit gebeurt onder meer door het delen van kennis en informatie.

Wat is voor jou de waarde van het KVD?

'Ik vind het erg prettig om een avond andere inspirerende verhalen te horen. Onderwerpen die normaal niet aan bod komen. Onderwerpen waarbij ik een andere kijk op de wereld krijg. Ook geeft het mij de kans mij te verdiepen in zelfgekozen onderwerpen die ik presenteer.'

Welk onderwerp is je het meest bijgebleven?

'Ik heb nu al veel inspirerende verhalen gehoord. Het is moeilijk een keuze te maken. Er zijn recent twee leden overleden en de laatste keer dat ze naar een avond kwamen, blijft me bij. We hebben als kringleden toch een speciale band met elkaar.'

Spelen leeftijdsverschillen een rol?

'In onze kring hebben we een fijne leeftijdsopbouw. Sommige dames kunnen uit eigen ervaring vertellen hoe het vroeger was, of hoe iets tot stand is gekomen. Dat geeft extra diepgang bij een thema en soms ook meer inzicht. Het leeftijdsverschil staat niet in de weg bij een discussie.'

Hebben jonge vrouwen nog wel tijd voor het KVD?

'Ik denk dat het niet echt veel tijd kost. Het gaat om één avond in de maand. Maar bij een volle agenda lukt het mij ook niet alle avonden mee te maken. Ik kan me voorstellen dat er andere keuzes worden gemaakt door leeftijdsgenoten. Voor mij voegt het KVD wel wat toe en ik maak er graag tijd voor. Het is echt een avond voor mezelf, inhoudelijk sterk en gezellig.'

En de betekenis voor je dagelijks leven?

'In mijn werk kom ik regelmatig in aanraking met ethische dilemma's. Het KVD geeft mij nieuwe aanknopingspunten en andere visies, die mij helpen bij het maken van beslissingen of bij het begrijpen van anderen. De andere kijk die ik opdoe, verrast regelmatig en dat deel ik graag met familie of vrienden. De KVD-bijeenkomsten helpen ook om even stil te staan bij wat er werkelijk toe doet.'

*Ik vind het ontzettend verrijkend,
om met verschillende generaties bij elkaar te komen*



Thijske Fraanje is getrouwd en moeder van drie kinderen van 15, 13 en 9 jaar. Ook haar moeder is onderdeel van het gezin. Zij werkt in het toezicht op de medische zorg in asielzoekerscentra, gevangenissen en TBS-klinieken. Ook begeleidt zij moreel beraad-gesprekken bij de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd. Daarnaast volgt Thijske een opleiding Contextueel Pastoraat.

Wat is voor jou de waarde van het KVD?

'In de hectiek van het dagelijks leven ontbreekt vaak de tijd voor verdieping. Het KVD maakt dat ik tijd moet maken om dieper na te denken, te reflecteren en voor te bereiden. Daarnaast is de sfeer in de kring heel warm en open. Een KVD-avond is een warm bad. De kringleden zijn oprecht geïnteresseerd in elkaar.'

Welk onderwerp is je het meest bijgebleven?

'Er zijn al zo veel interessante thema's langs gekomen! Wat ik misschien het meest leer, is dat de emancipatie nog niet zo ver is als ik wel eens denk. Ik vind het ook heel inspirerend om te horen van de dames die aan de wieg hebben gestaan van de emancipatie en nog hebben moeten 'strijden' voor hun plaats in de maatschappij.'

Spelen leeftijdsverschillen een rol?

'Ik vind het ontzettend verrijkend om met verschillende generaties bij elkaar te komen. In het dagelijks leven kom ik veel leeftijdsgenoten tegen en het is juist zo inspirerend om van elkaar te leren.'

Hebben jonge vrouwen nog wel tijd voor het KVD?

'Dat zij geen tijd hebben, kan ik me goed voorstellen. Maar behoefte aan verdieping, verstilling en reflectie is er naar mijn idee volop! Kijk alleen al naar alle tijdschriften die hierover gaan. Ik denk dat juist mensen in deze seculiere tijd op zoek zijn naar een bron en betekenis.'

Wat neem jij ervan mee in je dagelijks leven?

'Ik vind reflectie van groot belang. De onderwerpen die we bespreken in het KVD geven voeding aan die reflectie. En als anderen horen dat ik als protestants meisje bij een katholiek vrouwendispuut kom, dan krijg ik wel eens verbaasde reacties. Dan antwoord ik dat ik me graag inzet voor de oecumene.'

MOOIE RONDE LANGS DE KRINGEN

In de eerste helft van het jaar heeft het landelijk bestuur de zeventien kringen van het KVD bezocht. In een persoonlijk gesprek met de kringleden werden de kracht en toekomst van elke kring besproken en hoe het landelijk bestuur hier een bijdrage aan zou kunnen leveren. De gesprekken waren inspirerend en hebben echt iets opgeleverd.

Het gesprek staat voorop

Hoewel de ene kring groter is dan de andere, en ook de leeftijdsopbouw flink kan verschillen, is er in alle kringen een grote verbondenheid. De bijeenkomsten zijn een inspiratiebron, waar leden elke keer iets nieuws leren en waar met respect voor elkaar over onderwerpen gesproken wordt. Het gesprek over een diversiteit aan inhoudelijke onderwerpen staat voorop. Iedere kring heeft daarnaast ook speciale bijeenkomsten. Samen worden musea, lezingen en concerten bezocht. Kring 's-Hertogenbosch heeft bijvoorbeeld elk jaar een bijeenkomst waarin gedichten of muziek centraal staan. En de drie kringen in Den Haag organiseren elk jaar een gezamenlijke bijeenkomst, waarvoor naast een externe spreker ook potentiële belangstellenden worden uitgenodigd.

Oog voor de toekomst

Elke kring is op zijn eigen manier bezig met de toekomst. Alle leden willen graag dat de KVD-kring blijft bestaan, omdat deze zoveel te bieden heeft. Maar hoe de doorstroming en aanwas van leden moet worden georganiseerd, is echt een dilemma. Er wordt gezocht naar manieren om verbonden te blijven met bestaande leden en tegelijkertijd open te staan voor nieuwe leden. Kring Den Haag 1 heeft de stap genomen om - na een zorgvuldig proces - een groepje 'alumni' te vormen. Zij zien elkaar nog regelmatig en sluiten een paar keer per jaar aan bij speciale kringbijeenkomsten.

Potentiële doelgroepen

bij de kringen zijn er goede ideeën over potentiële doelgroepen voor het KVD. Naast de eigen dochters of mede-parochianen wordt ook gedacht aan oecumenische vrouwengroepen. Verschillende kringen zien ook kansen in gelovige vrouwen, die hier vanuit het buitenland nieuw of tijdelijk zijn komen wonen. Over jonge vrouwen wordt verschillend gedacht. Er wordt breed aangenomen dat jongere vrouwen geen tijd of interesse zullen hebben voor het KVD. Maar deze aannames zijn nog niet getoetst. Uit de interviews op de voorgaande pagina's blijkt dat er jonge vrouwen zijn, die openstaan voor het aanbod van het KVD.

Duidelijk verhaal

Het landelijk bestuur kan volgens de leden de kringen ondersteunen door te zorgen voor een duidelijk verhaal en een goede website. Kringen hebben behoefte aan inspiratie van andere kringen en een visitekaartje voor belangstellende leden. Daarnaast wordt opgemerkt, dat het grotere netwerk met andere vrouwenorganisaties beter zou kunnen worden benut door het dispuut.

In de algemene ledenvergadering in november zal het bestuur op de ronde langs de kringen terugkomen. In elk geval was de gemaakte ronde zodanig vruchtbaar dat het bestuur van plan is de bezoeken te herhalen.

VROUWEN MAKEN HET VERSCHIL, OOK IN DE KERK

Andante Studiedagen 2019

Van 25 tot en met 29 april 2019 vonden de studiedagen en algemene ledenvergadering van Andante plaats in Roemenië. Het landelijk bestuur van het KVD had geen mogelijkheid hierbij aanwezig te zijn. Vanuit Nederland waren wel er wel deelnemers van de Konferentie Nederlandse Religieuzen en het Netwerk Katholieke Vrouwen.

Richting voor de toekomst

Tijdens de ALV werd een nieuwe coördinatiecommissie (CoCoA) gekozen. Van de zeven leden zijn er twee Nederlandse vertegenwoordigers gekozen: Gisela Hoeve en Marleen Peters. De CoCoA managet het netwerk van 18 lidorganisaties. Tijdens de ALV werd het internationale netwerk Catholic Women Speak als nieuwste lid verwelkomd. Ook is er gesproken over de richting voor de toekomst. Zoals verwoord in het bericht over het nieuwe CoCoA wil Andante extra aandacht geven aan 'het beschermen van de creatie, geweld tegen vrouwen in verschillende contexten en het versterken van vrouwen door onderwijs en ondersteuning'.

Rol in de Kerk

Tijdens de studiedagen verdiepten de 60 deelnemers zich in het thema 'Vrouwen in de kerk maken het verschil'. Aan het einde stelden zij een gezamenlijk statement op,

waarin onder meer gemeld wordt, dat vrouwen 'verschil hebben gemaakt in de Kerk en bij de verspreiding van het Evangelie. Zij waren discipelen, heiligen, leerlingen en leraren.' Maar veel vrouwen voelen zich niet thuis in de kerk. Zij voelen zich monddood gemaakt, gemarginaliseerd en buitengesloten van besluitvorming', zo schrijft Andante.

Meer inclusiviteit

Het Andante-netwerk wil volgens het statement juist dat de Kerk 'een plek wordt waar iedereen welkom is en kan bloeien'. 'Een Kerk die naar buiten is gericht en de heilige Geest laat werken in al zijn leden'. 'De aanstelling van een symbolisch aantal vrouwen in besluitvormende functies is niet voldoende.' Het statement van Andante roept op om op alle niveaus meer inclusiviteit te realiseren. 'Om veranderingen in de Kerk te forceren, hebben de deelnemers aan de Andante studiedagen ideeën uitgewisseld voor huidige en toekomstige activiteiten. De diversiteit aan culturen en spirituele tradities binnen het Andante-netwerk versterkt en stimuleert vrouwen samen te werken in Europa.'

Andante doet zijn best om zo snel mogelijk meer toelichting op de website Andante-europa.net te plaatsen.



STERKE VROUWEN

De inspirerende onderwerpen die tijdens een KVD-avond aan de orde komen, daar draait het om voor de dispuutsleden. En omdat de leden graag horen waar andere kringen zich in verdiepen, licht deze rubriek een opvallend onderwerp uit. Jacqueline Dellaert van Den Haag 3 sprak afgelopen seizoen over Bertha Von Suttner. Zij was de eerste vrouw die de Nobelprijs voor de Vrede kreeg (1905).



Bertha Von Suttner

Internationale society

Bertha Sophie Felicitas barones Von Suttner (Praag 9 juni 1843 – Wenen 21 juni 1914) was een Oostenrijkse radicale pacifiste. Zij werd geboren als Gräfin Kinsky Von Chinic und Tettau, lid van een Boheemse adellijke familie. Haar vader was een generaal. Bertha groeide op in het bijbehorende militaire milieu. Ze kreeg gouvernantes en leerde diverse talen tijdens haar geïsoleerde leven op slot Brünn.

Op haar 13e ging Bertha voor het eerst op reis met haar moeder, tante en nichtje. Ze gingen naar het casino van Wiesbaden. Vele reizen langs kuuroorden en speeltafels zouden volgen. Bertha leerde tijdens deze reizen de internationale society kennen. Maar door haar gokverslaafde moeder raakte het nagelaten vermogen van haar vader op. In 1873 kreeg Bertha (30 jaar en ongehuwd) een aanstelling bij de industrieel Baron Von Suttner. Ze werd verliefd op de zeven jaar jongere zoon Arthur en werd ontslagen.

Alfred Nobel

In 1875 solliciteerde Bertha op een advertentie waarin 'een vermogend hoogontwikkelde oudere heer, wonend te Parijs, een secretaresse en hoofd van de huishouding zoekt'. Zo kwam ze in dienst bij de industrieel Alfred Nobel. De pacifistische ideeën, die Bertha inmiddels had ontwikkeld, hadden op Alfred Nobel een grote invloed. Zij heeft hem geïnspireerd om uit zijn nalatenschap de Nobelprijs voor de Vrede in te stellen. Na een jaar keerde ze terug naar Wenen en trouwde Bertha alsnog met Arthur Von Suttner. Arthur werd ontferd. Tijdens een verblijf in de Kaukasus, ten tijde van de Russisch-Turkse oorlog, leerden zij van de verschrikkingen van de oorlog. In 1885 keerden ze terug naar Wenen en verzoenden zich met de familie.

Strijdpamflet

Haar afschuw van oorlogen verwoordt Bertha in haar boek 'Die Waffen nieder!' (1889). Het was een strijdpamflet voor de vredesbeweging. Tolstoi beschreef het boek als 'net zo belangrijk voor de vredesbeweging als 'De hut van Oom Tom' voor de afschaffing van de slavernij'. Omdat het boek indruiste tegen het trotse militarisme in haar familie en vaderland viel Bertha uit de gratie. Maar het verkocht wel. Het boek werd in 16 talen vertaald en maakte van Bertha Von Suttner een internationale persoonlijkheid.

Gelijke rechten

Samen met haar man reisde Bertha veel. Ze strenden niet alleen voor de vredesbeweging, maar ook voor vrouwenrechten, meer democratie en voor gelijke sociale en politieke rechten. Naar het idee van Bertha droegen al deze rechten bij aan de kans op vrede in de toekomst. Als aanhanger van Darwin beschouwde ze het als vanzelfsprekend, dat de toenmalige oorlogzuchtige mens zou evolueren tot een meer vredelievend mens.

Handtekeninglijst

Bertha gebruikte haar netwerk binnen de beau monde van Europa om fondsen te werven voor het pacifisme. In diverse landen werd er een Vredesbeweging opgericht waar Bertha nauw bij betrokken was, zoals in Oostenrijk, Duitsland en Hongarije. Om haar reizen en activiteiten te financieren, vroeg zij met succes ondersteuning aan Alfred Nobel.

In 1891 was er in Rome een Internationale Vredesconferentie waar Bertha in vloeiend Italiaans het woord nam. Vanuit haar brede betrokkenheid gaf ze daarnaast talrijke lezingen, organiseerde ze ontmoetingen, manifestaties en congressen. In 1897 overhandigde zij aan Keizer Franz Joseph I een ellenlange handtekeninglijst met het idee een Internationaal Hof van Arbitrage op te richten.

Vredesconferentie

De Russische tsaar Nicolaas II riep in 1899 op regeringsniveau de Eerste Vredesconferentie bijeen. Bertha mocht daar als vrouw niet aan deelnemen en hield parallel 'salon' in het Kurhaus. Hier ontving zij internationale pacifisten, journalisten, congresgangers en politici. Tijdens deze vredesconferentie, in Huis ten Bosch in Den Haag, werd besloten een Hof van Arbitrage op te richten. Na de eerste Vredesconferentie stelde Andrew Carnegie een fonds in om de huisvesting van het Hof van Arbitrage mogelijk te maken: het Vredespaleis in Den Haag. Bij de officiële opening in 1913 was Bertha Von Suttner, naast Koningin Wilhelmina, de enige aanwezige vrouw.

Overlijden

Op 70-jarige leeftijd overleed Bertha Von Suttner op 21 juni 1914 in Wenen. Een maand later brak de Eerste Wereldoorlog uit.

Jacqueline Dellaert



Ter gelegenheid van het eeuwfeest heeft Ingrid Rollema een bronzen borstbeeld van Bertha Von Suttner gemaakt.

EIGEN ZINNEN

Inspiratieweekend VKMO-Katholiek Netwerk

Op 28 en 29 juni organiseerde VKMO-Katholiek Netwerk voor zijn lidorganisaties een inspiratieweekend. In klooster Soeterbeeck verzorgden hoogleraar Erik Borgman en theoloog Thijs Caspers een programma rond 'Eigen Zinnen'. Het boek 'Eigen zinnen. Over persoonlijke drijfveren in je werk' verscheen in 2018, naar aanleiding van een onderzoek naar manieren waarop de christelijke en katholieke traditie nog steeds een levende kracht is voor de mensen van katholieke maatschappelijke organisaties.

Traditie

Organisaties binnen het VKMO verbinden hun inspiratie met de christelijke traditie. Maar, zo schrijft VKMO in zijn uitnodiging, mensen van nu eigenen zich deze traditie anders toe dan vroeger. 'Tastender. Impliciet. Minder aansluitend bij de overgeleverde vormen en zich niet vanzelfsprekend uitdrukking in direct herkenbare woorden en beelden. Maar de inspiratie blijft.' Dat blijkt uit onderzoek dat het VKMO-project Religie in het Publieke Domein in nauwe samenwerking met Universiteit Tilburg heeft gedaan.

Inspiratie

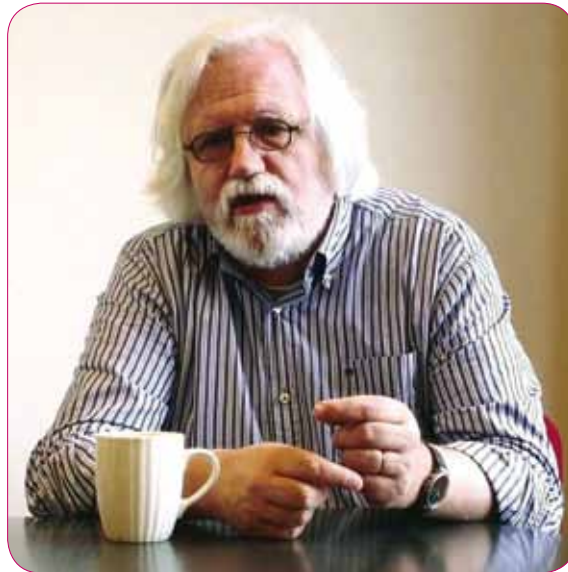
Net als het boek en onderzoek is het programma van het inspiratieweekend gericht op het 'waarom' en het 'waartoe' van het werk van de deelnemers. Wat motiveert hen? Welke problemen ervaren ze? En waaruit putten ze inspiratie om met bezieling te werken? Met het beantwoorden van deze vragen kunnen de deelnemers woorden vinden voor hun dagelijkse inzet. In eerdere bijeenkomsten in het kader van 'Eigen Zinnen' vermengde de persoonlijke zoektocht van deelnemers zich op een eigen manier met hun maatschappelijke carrières.



Verhaal

Voor dit nummer van DispuutNieuws is alleen een vooruitblik mogelijk. Twee leden van het bestuur nemen deel aan het weekend. Zij hopen inspiratie op te doen en te kunnen reflecteren op actuele vragen over het dispuut. Wat drijft een vereniging als het KVD, dat volgens zijn statuten het christelijk denken als grondslag heeft, en de naam Katholiek Vrouwen Dispuut draagt? Hoe zijn de geschiedenis van het KVD en de inzet van de leden voor de samenleving verbonden? Met reflectie op het ontstaan en het vermogen van het KVD wil het bestuur de ontwikkeling afronden van een overtuigend verhaal waarmee het dispuut de toekomst in kan. Wordt dus vervolgd!

Erik Borgman (1957) is een Nederlandse leken-dominicaan en hoogleraar theologie aan de Universiteit van Tilburg. Hij is regelmatig te zien en beluisteren in de media, heeft diverse publicaties op zijn naam staan en is projectleider van het project *Religie in het Publieke Domein*. Dit project is een samenwerking tussen de Universiteit van Tilburg en VKMO-Katholiek Netwerk. In het project wordt onder meer onderzocht en getoetst hoe religie kan bijdragen aan een goede samenleving en aan de publieke discussie hierover.



Na een studie theologie en filosofie aan de Katholieke Universiteit Nijmegen, promoveerde Erik Borgman op het proefschrift 'Sporen van de bevrijdende God: Universitaire theologie in aansluiting op Latijnsamerikaanse bevrijdingstheologie, zwarte theologie en feministische theologie' (1990). De katholieke bevrijdingstheologie is nog steeds van invloed op zijn denken. In deze theologie staat de bevrijding van de zonde centraal. Zonde wordt hierbij niet begrepen als een verkeerde handeling van een individuele gelovige. Het gaat eerder om maatschappelijke kwesties, zoals sociale onderdrukking, economische onrechtvaardigheid en ongelijkheid.

Gave van God

In zijn boek 'Alle dingen nieuw. Een theologische visie voor de 21ste eeuw' (2012) beschrijft Borgman hoe we de wereld kunnen zien als een gave van God. 'Onder ogen zien dat de menselijke geschiedenis telkens opnieuw vastloopt in gevangenschap en schuld, in onderdrukking en lijden, in kwaad en dood, maakt illusieeloos realisme mogelijk.' Hij beschrijft een theologie die realistisch en hoopvol is, dicht bij het levensgevoel en de levensvragen van nu. Een theologie die overtuigd is van de bijdrage die het christelijk geloof kan leveren aan de hedendaagse cultuur.

Bij Borgman is christelijk geloof een voortdurend appèl om je denkend en handelend te laten raken en vormen door het leven zelf. 'Dat we zouden weten wie we zijn is een modern bijgeloof', schrijft hij in de inleiding van 'Zielen winnen' (2016). 'De ziel is niet de goddelijke

vonk in ons waar we het meest ons unieke zelf zijn. De ziel is de plaats van onze vrijheid om in te gaan op wat zich aandient, je te laten bepalen door wat je overkomt en je zo op ongeken- de en onvoorspelbare wijze te laten omvormen en vernieuwen. Leven van wat komt, heb ik dat genoemd.'

Instrument van God

In één van zijn columns voor De Bezieling. nl uit 2017, illustreert hij deze ideeën met een referentie aan Marga Klompé. In 2012, bij haar honderste geboortedag, verzorgde Borgman met Ingrid Plessius en Mirjam van Reisen de uitgave 'In Liefde en Rechtvaardigheid. Het dagboek van Marga Klompé 1948-1949'. 'Op 10 september 1948, tijdens een verblijf in Rome, schreef zij in haar dagboek: "Vanmorgen in de kerk is mij iets heel duidelijk geworden. Wil ik iets goeds doen op politiek gebied, dan zal ik volkomen instrument moeten zijn, dat wil zeggen de geestelijke verdieping moet voor alles gaan." ' Zij wilde laten zien dat mensen bemind waren, de moeite waard en als beeld van God begiftigd met een onvervreemdbare waardigheid.'

Borgman roept ons op om aangepast aan de situatie ook een instrument te zijn van liefde en rechtvaardigheid. En hoewel hij constateert dat wij als mensen daar ongeschikt voor zijn, hoopt hij dat wij kunnen samenwerken met het goede dat zomaar komt.

DISPUUTAVOND

De één na laatste dispuutsavond van het jaar wordt in onze kring gebruikt om onderwerpen voor het volgend jaar in te brengen. Al enige tijd terug heb ik besloten dat ik volgend jaar belangstellend lid ga worden. Dit heb ik onze voorzitter ook schriftelijk gemeld.

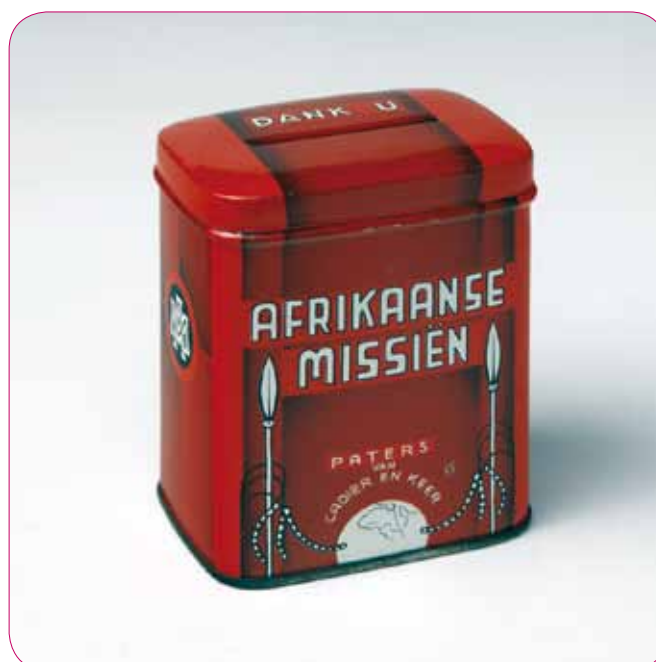
Ik zit er dus een beetje voor spek en bonen bij als er een keur aan onderwerpen langs komt: China, pensioenen, fake nieuws, biodiversiteit, eiceldonatie en baarmoederhuur. Kortom, te veel om op te noemen en allemaal belangwekkende zaken. Mijn mededeling dat ik er volgend jaar niet meer bij zal zijn, wordt na enig heen en weer gepraat, goed begrepen. Het wordt na afloop, met enige extra uitleg voor degenen die het toch wel betreuren, ook gewaardeerd.

Wat zou ik eigenlijk zelf als onderwerp ingebracht hebben? Met enige regelmaat wordt er, liefst onder etenstijd, aan de deur gebeld voor een of ander 'goed doel'. Ik ben na een aantal oplichtingspraktijken aan de deur steeds kieskeuriger geworden. En nadat op de verzamelplaats van de collectebussen al het geld van onze wijk was gestolen, wil ik niets meer aan de deur doen.

Dat meld ik zodra er weer een jonge man of vrouw aanbelt. Laatst stond er een jongen voor Cordaid voor de deur. Sterker nog, hij was al bijna binnen voor ik de deur goed en wel open had. Mijn mededeling dat ik niets meer aan de deur doe, was helder en hij ging heen. Daarna begon ik me te realiseren hoe eigenaardig het is dat mensen tegen betaling ingehuurd worden om voor goede doelen geld op te halen.

Als je de ontwikkeling van het verzamelen van zilverpapier en melkflesdoppen, missiepostzegels en collectes waarbij je voor een gulden melkpoeder voor een maand kon geven aan een baby in de missie, vergelijkt met wat het is geworden in onze tijd nu: nee, ik denk niet dat de geschiedenis van missie en zending het gehaald zou hebben als onderwerp voor een dispuutsavond. Op tijd opstappen is een goede zaak. Hoewel. China dat 'heel Afrika' opkoopt, is misschien ook wel missie en zending.

Jeannette Doll





In Memoriam



ANNEKE HOUBEN-DE JONG

23 juli 1933 - 7 december 2018

In 1963 werd Anneke lid van het KVD, Kring Nijmegen 2. In 1965 verhuisde ze naar Mierlo en samen met Philo Weijnenburg en enkele anderen richtte zij een nieuwe KVD-kring op: Brabant-Oost. Zij is 54 jaar lang hiervan een echte gangmaker geweest, zelfs tot enkele weken voor haar overlijden. Anneke's levenslust en energie waren onuitputtelijk.

Ze studeerde in Utrecht: Culturele Antropologie, Sociale Geografie en Spaans. Spanje en Zuid-Amerika waren haar grote liefdes. Ze hield talloze lezingen en begeleidde, samen met haar man Paul, vele reizen via de Stichting Academische Reizen naar deze landen.

Ze speelde een belangrijke rol in de *Asociación Iberoamericana* en werd hiervoor door de Spaanse koning onderscheiden als *Dama de la Orde de Merito Civil*.

Anneke was graag toneelspeelster geworden, haar spontane en extraverte persoonlijkheid maakten haar tot een echt verenigingsmens. Ze speelde glansrollen in de toneelclub van het Academisch Genootschap Eindhoven en realiseerde de eerste uitvoering van een Spaanse Zarzuela in Nederland.

Ze zong in het Slavisch Byzantijns Koor Eindhoven en was actief lid van de Ridderorde van het Heilig Graf van Jeruzalem. Het geloof betekende veel voor haar. Wegens haar maatschappelijke activiteiten werd Anneke benoemd tot lid in de Orde van Oranje Nassau.

Maar bovenal stond haar gezin op de eerste plaats in Anneke's leven. Haar levenslust heeft zij zeker doorgegeven aan haar vier kinderen. Annekes motto, 'het moet nooit saai zijn', heeft zij helemaal waargemaakt.

JOKE BENSE-ALDERHOUT

7 juli 1933 - 6 april 2019

Met verdriet en respect herdenkt Kring Limburg-Noord Joke Bense-Alderhout, die op 6 april 2019 is overleden. Joke was lid van onze kring vanaf 1990 en heeft in de loop der jaren met haar deskundigheid veel bijgedragen aan de inhoud van onze kringavonden. Vooral over haar ervaringen als consultatiebureau-arts en schoolarts met kinderen en opvoeders heeft zij boeiende lezingen gegeven. Later had zij een praktijk aan huis voor psychotherapie, een vakgebied dat haar bijzondere interesse had.

Niet alleen deelde zij graag haar kennis met ons, zij verdiepte zich als het zich voordeed, ook in onze persoonlijke problemen en wilde graag helpen een oplossing te vinden. Zelfs tijdens haar ziekte kon zij bij een volgende bezoeken zeggen: "Ik heb er nog eens over nagedacht, je zou eens kunnen proberen ...". Dit waren fijne gesprekken waaruit haar belangstelling en aandacht voor de mensen om haar heen bleek.

Joke was graag bij de kringbijeenkomsten. Zij had haar eigen ideeën en mengde zich eerlijk en recht door zee in de discussie. Van ons jaarlijkse uitstapje met etentje genoot ze enorm. Joke kreeg later in haar leven gezondheidsproblemen en moest verschillende ingrepen ondergaan.

Haar optimisme werd op de proef gesteld toen zich vorig jaar een nieuwe ziekte openbaarde. Ze hield van het leven en onderging dapper de nodige behandelingen. Het is heel triest dat ze na de laatste moeilijke maanden toch haar strijd heeft moeten opgeven. Haar man Kees, haar kinderen, kleinkinderen en achterkleinkind zullen haar enorm missen. En onze kring koestert dankbaar de mooie herinneringen aan Joke.

VERDIEPING

'De kringavonden
zetten mij aan het denken.
Ik leer elke keer iets nieuws.'

INSPIRATIE

'Ik vind in mijn kring
een grote betrokkenheid op
wat er in de wereld gebeurt.'

VERBINDING

'We delen gelijke waarden.
Onbewust draagt dat bij aan
de gesprekken die we voeren.'

info@katholiekvrouwendispuut.nl

www.katholiekvrouwendispuut.nl